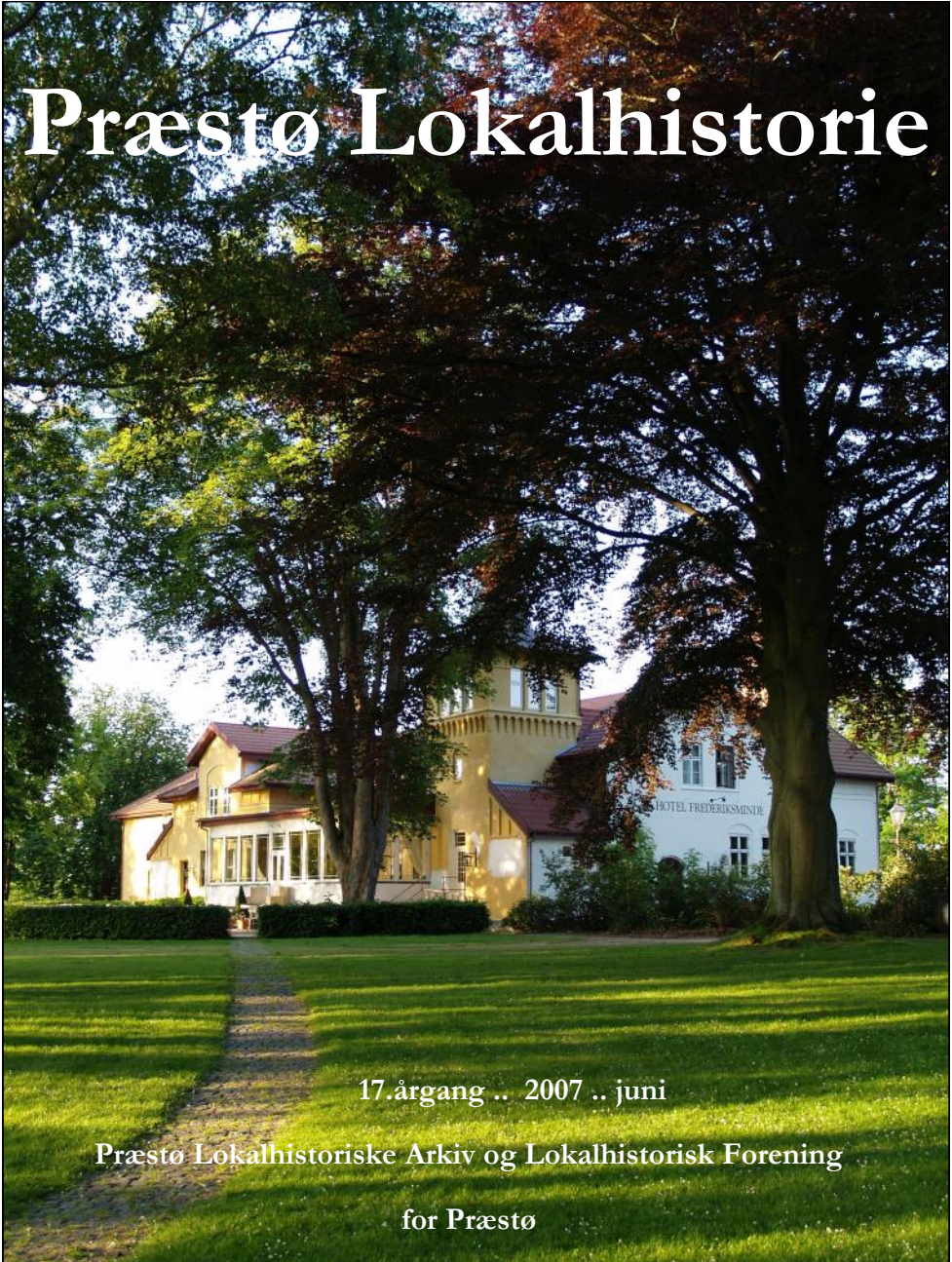

Præstø Lokalhistorie

17.årgang .. 2007 .. juni

Præstø Lokalhistoriske Arkiv og Lokalhistorisk Forening

for Præstø

Indholdfortegnelse

Fugl FØNIX... Frederiksminde genopstår	s. 3
Frederiksmindes historie	s. 4
Rakkerbanken ved Ugledige,...hvad er her foregået	s. 10
Danmarks sidste stor hængning	s. 16
Barokhaven ved Frederiksborg Slot	s. 20
Arrangementer	s. 22
Bestyrelse og styrelse	s. 23

Udgiver

Præstø Lokalhistoriske Arkiv, Lindevej 45, 4720 Præstø Tlf.: 5536 3109.
E-mail lokalarkiv@praesto.dk &

Præstø Lokalhistoriske Forening

Formand Dorte Worsøe, Faksevej 8. 4720 Præstø. Tlf.: 5599 37 24.
E-mail: lystskovhuset@mail.dk

Redaktion

Ove Rye Jørgensen (ansv.), Tlf.: 5599 6016
Ugledigevej 19 Ugledige, 4720 Præstø. E-mail: overye@post.tele.dk

Elsie Bjørklund Tlf.: 5598 5068
Ellerødvej 44, 4760 Vordingborg, E-mail: trolldbj@mail.tele.dk

Hans Chr. Thomsen (ansv.) Tlf.: 5599 1494
Egestræde 3, Skibinge. 4720 Præstø. E-mail: hctka@mail.dk

Lis Rathsach Tlf.: 5599 2626
Hjørnehusvej 21, Præstø. E-mail: lis.rathsach@c.dk

For- og bagsidefoto:

Frederiksminde i juni 2007 og Barokhaven i Frederiksborg slotspark.

Foto: Forsiden af Ove Rye Jørgensen

Lay out: Ove Rye Jørgensen og Hans Chr. Thomsen

Fugl Fønix... Frederiksminde genopstår

af Ove Rye Jørgensen

På den yderste pynt af Præstø, højt hævet over fjorden, ligger Frederiksminde Hotel. En smuk bygning i en dejlig park med en pragtfuld udsigt over fjorden. For gæster der kommer ad søvejen, er det et smukt pejlemærke og en flot velkomst. Bygningen, der igennem årene har haft adskillige ejere der har drevet stedet som hotel, men uden den store succes, havde stået tomt i et par år, da Skibsreder Hans Michael Jebsen, bla.a. kendt for sin smukke ombygning af godset Rosendal, købte ejendommen i 2003. Ejendommen har nu gennemgået en større

ombygning, således at den indvendige del er blevet ført tilbage til sin oprindelige indretning og genopstår nu som i fordums dage. Frederiksminde startede igen som hotel her 1. juni 2007.

Men lad os begynde helt fra start, og få historien om Frederiksminde, fortalt af Kai Christiansen en aften i maj -2007 i Bernhards lokaler, efter en interessant og spændende rundvisning på det næsten færdigombygget Frederiksminde. Læn jer tilbage og nyd en god og interessant historie.

Selskab omkring århundredeskiftet, muligvis ved indvielsen

Foto Præstø Lokalhistoriske arkiv

Historien om Frederiksminde

af Kai Christiansen

Frederiksminde fra omkring 1860

Foto Præstø Lokalhitoriske arkiv

Hotel Frederiksminde i Præstø ligger på et gammelt klosterområde. Klosteret var et antonitterkloster, det eneste i Danmark, der mellem opførelsen i 1470 og nedrivningen i 1563 lå på den nuværende kirkegård, som i dag er Frederiksmindes nabo.

Antonitterne ejede også "Klosterhaven", hvor nu hotellets park er beliggende. Efter reformationen købte storkøbmanden Laurits Nielsen "en øde jordsmon kaldet Klosterhaven" for at lade den bebygge til stadens gavn. Dette var dog endnu ikke sket, da hans søn i 1659 fik den i pant som sikkerhed for 4000 rigsdaler, som han havde ud-

lånt til Kong Frederik til "krigsfolkets lønninger og underhold" i forbindelse med Carl-Gustav krigene, der hærgede Præstø slemt.

Området gik tilbage til byens eje og henhå i en lang periode som et dyrket område, nu kaldet "Klostervang".

I størstedelen af 1700 tallet lå der, hvor nu Klosterakkeskolen har til huse, en dragonkaserne til 100 -150 soldater, samt en staldbarack umiddelbart overfor. En officersbygning lå omtrent, hvor hotellet er nu, ligesom arealet var udlagt som kålhav til dragonernes kost.

Dragonerne forlod byen i slutningen af

11700 tallet, og efterhånden begyndte man, ikke mindst på grund af områdets beliggenhed, at interessere sig for dets udseende. Til den ende fik man

Frederiksminde omkring 1903

Postkort Ole Hansen

fra de kongelige planteskoler i Hørsholm og Petersgaard bevilget 1500 forskellige planter til områdets forskønnelse.

Nu opstod der efterhånden et ønske om en pavillon, hvor byens borgere kunne samles, både for deres fornøjelse med udskænkning i det smukke område, men også i denne periode hvor der var mange møder i kølvandet på Grundloven og samtidig for at få et samlingslokale. Det eneste sted der ellers var et større lokale i byen var på rådhuset.

Derfor påbegyndtes i 1868 på initiativ

af Haandværkerforeningen en tegning af aktier á 5 rigsdaler blandt borgerne.

Det fornødne beløb blev således

Kong Frederik VII's buste

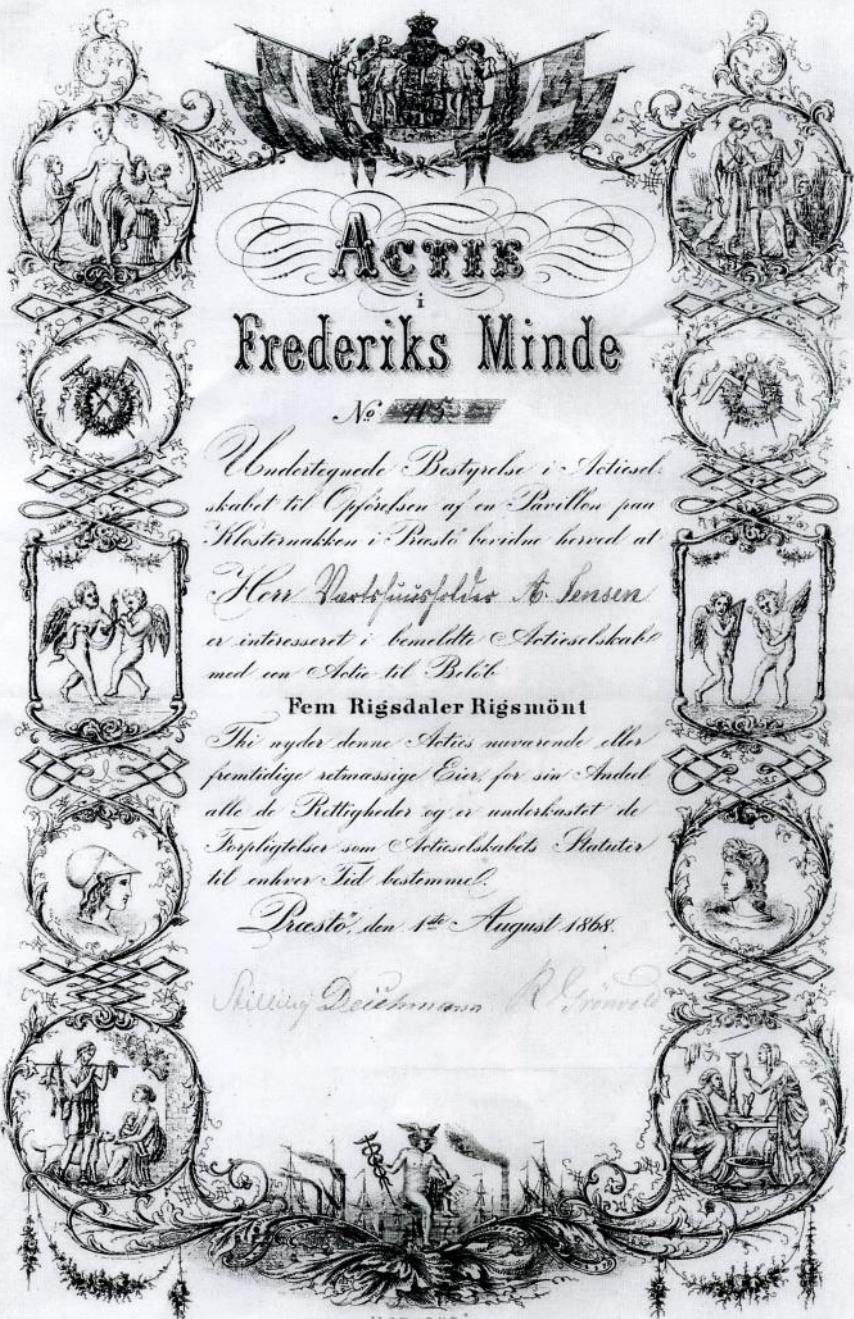
Postkort Ole Hansen

fremskaffet, og man fik af kommunen lov til at lægge bygningen på det ejede areal, imod at anlægge og beplante en park.

Pavillon blev indviet 2.maj 1870, og navnet Frederiksminde gav man den på grund af busten af Kong Frederik VII, der to år tidligere var blevet opstillet i anlægget.

Den korsformede bygning var ret beskeden af størrelse, og vinduesåbningerne til verandaen er rester af den ældste pavillon.

De første år var økonomisk vanskelige, og efter 5 år gik bygningen på

ACTIS
i
Frederiks Minde

N° 45

Undertegnede Bestyrrelse i Actieselskabet til Opførselen af en Pavillon paa Klostermarken i Præstø bevidner herved at
Herr Rathsfuldmægtig A. Jensen
er interesseret i bemeldte Actieselskab med een Actie til Betal.

Fem Rigsdaler Rigsmønt

Thi nyder denne Acties navnende eller fremtidige rettmæssige Eier, for sin Andeel alle de Rettigheder og er underkastet de Forpligtelser som Actieselskabets Statuter til enhver Tid bestemmel.

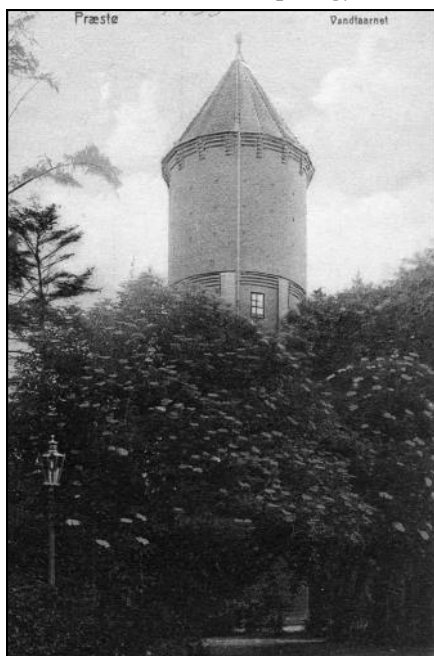
Præstø, den 1te August 1868.

Antony Deichmanns R. Grønvald

tvangsauktion. Håndværkerforeningen havde fra begyndelsen tegnet aktier for 400 rigsdaler og siden opkøbt tilgodehavender, så ved auktionen kunne man derfor overtage hele ejendomsretten for 1350 kr.

Parken forskønnedes i de efterfølgende år ved anlæg og beplantning, doneret af kommunen og byens borgere, men man fandt også, at lokalerne var for små og utidssvarende.

Derfor blev der i 1901 påbegyndt en

Vandtårnet

Postkort Ole Hansen

ret omfattende om- og tilbygning, der gav bygningen det udseende, den stort set har i dag. Arkitekten der forestod ombygningen hed Schwanenflügel og stilen blev senklassicistisk

I 1926 blev salen forlænget og den store scene bygget til, således at salen kunne rumme 330 mennesker plus yderligere 50-60 på balkonen, ligesom en foyer og garderobe blev tilføjet og i 1938 blev verandaen overdækket.

Ikke mindst takket være sin eneståen-

Snaphanen Lille Mads

Postkort Ole Hansen

de beliggenhed udgør Frederiksmindes et fint anlæg. Det maleriske asymmetrisk opbyggede kompleks er et godt udtryk for dansk hotelbyggeri omkring år 1900.

Nævnes må også vandtårnet, der med sin placering ved siden af hotellet udgør en slags Præstø vartegn.

I parken ses tre skulpturer. Busten af Frederik VII der er opstillet af Præstø Valgkreds, er allerede nævnt. Præstø var et af de steder, kongen yndede at komme og sammen med venner tage på svanejagt på fjorden.

Et andet monument mindes væver Hans Hansen fra Mern, der i det danske demokratis første drama besejrede den nationalliberale professor H.N.Clausen ved valget til den grundlovgivende forsamling på Præstø Torv i oktober 1848.

I hjørnet ved tehuset står bronzestatuen af snaphanen, Lille Mads. Det var Dansk-Skånsk Forening, der opsatte figuren, der er en kopi af Axel Ebbes statue i Hässleholm i Skåne. Lille Mads var en af skåningernes frihedshelte i deres kamp mod forsvenskningen efter tabet af Skåne og som led helledøden kæmpende på knæ med sin huggert mod svensk overmagt under Den skånske Krig i 1678

Igennem alle årene var Frederiksmindens førende hotel, hvor et utal af begivenheder fandt sted. Af de mange aktiviteter, der fandt sted i løbet af de efterfølgende år på "Mindet", kan nævnes de mange private fester, møder, afdansningsballer, og ikke mindst gymnastikopvisninger der hvert forår afsluttedes med opvisninger i Frederiksmindes sal. Gulvets tilstand har ikke været god, for som kompensation for hver splint de unge gymnaster fik i fødderne, blev der lovet en sodavand. Endda skriftlig eksamen er der blevet afviklet her, da Præstø Skoles gymnastiksale var for små. Der er blevet afholdt teaterforestillinger – og især kom Det danske Teaters turneer ofte til hotellet. Ved en af disse forestillinger havde en af brandmændene givet sin fribillet til sin mindreårige søn, der kom til at sidde ved siden af en af byens fruer. I stykket, hvis hovedrolleindehaver var Bodil Udsen, forekom der en del ret frivole replikker. Det morede publikum, men forargede fru, som bebrejdede brandmanden, at han havde taget sin unge søn med til "den slags", men drengen havde moret sig storartet.

Herudover blev der afholdt juletræsfester, jazz-matineer, popballer og diskoteker

Brandvagten blev ved juletræsfesterne for henholdsvis "Haandværker- og

Borgerforeningen" og "Forsvarsbrødrene" fordoblet, da man havde levende lys på juletræerne. Ved en af disse fester gik to af vagterne mere op i at slukke deres egen tørst end at være parate til at slukke eventuelle ildebrande. Så effektivt slukkede de tørsten, at de faldt ned ad trapperne oven i hinanden. Heldigvis gik der ikke ild i noget.

Med tresserne kom byens og egnens unge meget på "Mindet". Pavillonen i haven fungerede som ishus og blev stedet, hvor byens teenagere, mange med knallerter yndede at samles.

Men de kom også indedøre, da man begyndte at arrangere de såkaldte jazzballer eller jazzmatineer søndag eftermiddag. En del af tidens amatør- eller halvprofessionelle orkestre spillede op til dans, men også berømte grupper som Papa Bues Viking Jazzband med blandt andre, "Liller", Jørgen Svarre og Finn Otto Hansen fik "Mindet" til at gynte. Ved en anden

lejlighed fik man den legendariske trommeslager William Schiøpppe at høre.

Men jazzen blev efterhånden fortrængt af pigtrådsmusikken. Der kom en strøm af disse grupper til Frederiksminde. Man kunne danse moderne til "Sir Henry and his Butlers" og de mere lokalt prægede "Danny and the Royal Strings", "Purple Flowers" og "Sky-riders" med Præstø drengen Kurt Hansen på guitar.

I 1973 solgte Haandværker- og Borgerforeningen hotellet til et konsortium i forbindelse med en større renovering for godt 400.000 kr og ejerskabet er siden skiftet flere gange, indtil Frederiksminde i 2003 blev overtaget af Skibsbreder Hans Michael Jebsen, der andre steder i Danmark havde renoveret gamle bygninger, med smukke resultater. Frederiksminde er nu sat i stand og smukt ført tilbage til den oprindelige indretning og starter igen som hotel her i juni 2007.

Rakkerbanken ved Ugledige....

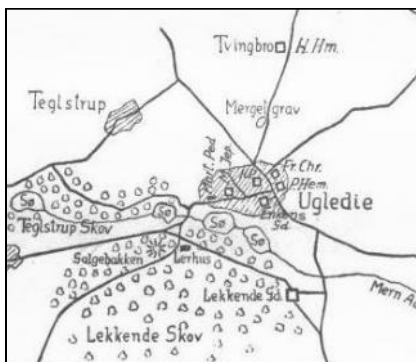
hvad er her foregået !

af Ove Rye Jørgensen

I folkemunde og på kort angivet som galgebakken.

Efterfølgende artikel ”Danmarks sidste store hængning” blev i januar 2007 bragt af Nyhedsavisen, og fortalt i lyset af Saddam Husseins hængning, der nok hos de fleste mennesker har fået det til at gyse. Artiklen bliver ikke mindre interessant for os her ved Præstø, da den omhandler en hængning af 9 tyve i året 1727 på Galgebakken i Ugledige.

Kort fra 1860 med Galgebakken

*bogen ”Balle Lars og
mordet i Ugledige”*

Her går vi rundt og kender kun til historien om Balle Lars, der på dette sted blev halshugget i 1860, for mordet på enken i Ugledige. Men det er en anden historie og fortalt mange gange, men vi skal jo så yderligere omkring 125 år tilbage i tiden, hvor omtalte massehængning fandt sted.

Artiklen er oplysninger hentet fra bogen ”Oplysningstiden og det magiske – Henrettelser og korporlige straffe i 1700 tallets første halvdel” af Tyge

Galgebakken ved Ugledige

Ove Rye Jørgensen

Krogh. Med dette in mente måtte jeg have fat i denne bog for at se, hvad der havde foregået og hvordan. Og det skal siges, at det er uhyggelige og barbariske ting der her fortælles. Hentrettelser, udført på det grusomste, i Guds navn og med tilskuere og underholdning.

Umiddelbart spørger man sig jo selv, hvorfor dømmer man 9 mand til døden for tyveri og røveri, det drejede sig jo ikke om mord, men om gemen berigelse for at overleve. Men her skal vi lige dykke ned i det historiske.

Jura og billig arbejdskraft

Landskabslovene fra 1200-tallet dømte tyveri hårdt. De satte dødsstraf ved hængning for stort tyveri og gentagne tyveri. Jyske lov gjorde dog straffen betinget af, at bestjålne ønskede straffen udført. Ringe tyveri kunne enten straffes med offentlig piskning, brændemærkning eller afskæring af øre eller næse. Med enevældens indførelse i 1660 blev sammenhængen mellem kirke og stat mere udtalt. Enevælden udviklede sin selvforståelse af det lutherske fyrstebegreb. Enevoldsteologen Hans Wandal tillagde således kongen den øverste magt også i trossager:

Kongerne var formidlere mellem jordelivet og Guds endelige retfærdighed. Kongen var bundet af Guds lov, men kun Gud selv kunne straffe kongen. Kongen skulle bruge denne magt til at skabe et kristent rige.

Danske lov fra 1683 medtog hele det forrige århundredes religiøst motiverede straffelovgivning og strammede og udvidede endda bestemmelserne på nogle punkter. På det strafferetlige område videregav 1600-tallets religiøse ortodoksi en tungtvejende arv til 1700-tallet i form af Danske Lovs 6.bog om misgerninger. Men i 1600-tallet begrænsedes dødsstraffen for tyveri noget. I første omgang skyldtes dette en voksende interesse for tyvens arbejdskraft. Christian d. 4.'s mange byggearbejder havde til stadighed mangel på arbejdsførende karle. Så den 24.marts 1601 beordrede Christian d.4 , at, - som der stod *hængefærdige tyve skulle sendes til København, hvor de i stedet skulle sættes til strafarbejde på livstid.* Dette var så enten ved byggearbejder eller til Bremerholmen hvor de kunne bruges til det enorme slidsomme arbejde, at bygge orlogsfartøjer til den umættelige danske flåde. I forordningen af 14.maj 1636 ændredes formelt straffen for *første gangs stort tyveri og gentagende ringe*

tyveri til strafarbejde på livstid. Forordningen omtalte ikke kagstrygning eller anden tyvemærkning. Formentlig har brugen heraf været anset for et lokalt anliggende.

Kriminalitet og arbejdsløse soldater

Tiåret efter Store Nordiske Krigs afslutning i 1719 var præget af armod og efterfølgende omfattende kriminalitet,

Fra bogen Oplysningstiden og det magiske – Henrettelser og korporlige straffe i 1700 tallets første halvdel” af Tyge Krogh

Kagstrygning anvendtes bl. a. som straf for tyveri og for tredje gang begået lejemål. På dette stik har G. Fahrenholtz udmalet den grufule scene, hvor bøddelen pisker en kvinde, mens hendes barn ligger ved hendes fødder. Andre venter på, at det skal blive deres tur; én ligger dånnet på jorden efter piskningen. Straffens strenghed skyldtes ikke blot, at den var smertefuld, men også at den var vanærende og derfor bidrog til at udstøde de dømte af samfundet. I 1751 blev kagstrygning for tredje gang begået lejemål afløst af 6–8 års tugthus. – Chr. Gotthilf Salzmann: Carl von Carlsberg eller om den menneskelige Elendighed (oversat fra tysk), bd. 1, 1797, Kgl. bibl.

hvor tyverierne var en altdominerende faktor.

Banderne var hovedsagelig tidligere soldater der nu var arbejdsløse og ikke havde noget udkomme. Myndighederne måtte derfor statuere nogle eksempler, så da et tyvekomplot i 1722 ved Slagelse havde huseret og tyranniseret befolkningen blev forbryderne pågribet og efter en retssag dømt til hængning. Så det er i lyset af denne dom, at retssagen i 1726 af omtalte store tyvebande fra Næstved endte med den forfærdelige hængning af 9 mand. Ud over dem var der så yderligere 2 der skulle kagstryges samt brændemærkes i panden og på livstid til Bremerholmen i København.

De offentlige afstraffelser var samtidig væsentlige holdepunkter i befolkningens samfundsforståelse. De var lærestykker iscenesat af de lokale øvrigheder og befalet af kongen selv.

Og, som der står i omtalte artikel, så blev der solgt skillingsviser, fremstillet til dagen om selve begivenhederne, og brændevin har der nok heller ikke manglet. Folk kom jo langvejs fra og for de fleste var det nok ren underholdning.

Hvem skal nu betale...

I artiklen nævnes der, - *at det var et held, at tyvebanden var så fræk, at den også stjal på Herlufsholm. Så var der endelig nogen med magt, som begyndte at reagere.* Her stille man sig så spørgsmålet, hvorfor blev de ikke anholdt med det samme, når lokalbefolkningen vidste hvem det var. Men så enkelt var det bare ikke. Menig mand turde nemlig ikke angive disse tyve eller røvere, enten for trusler om hævn, eller fordi man som anmelder selv kunne komme til at betale for sagens omkostninger. Det var nemlig normalt, at det var forbryderen selv der skulle betale for sagens omkostninger, og hvis ikke dette var muligt, var det anmelderen, der kunne komme til at betale. Det var i Enevældens tid (1660-1848), og sådan var tiderne dengang, meget forenklet.

Et stigende antal ejendomsløse forbrydere måtte nødvendigvis skabe vanskeligheder for retshåndhævelsen under disse vilkår. Den enevældige stats tøvende løsning på dette retsøkonomiske problem var at pålægge hele samfundet udgifterne til retsforfølgelse gennem skatter.

Allerede i år 1700 havde stiftsamt-

mand Krabbe , på egen anmodning fået påbud om, ”at når Tyve blev paa-grebne, og til Doms forfulgte, skal den på deres Underholdning og Processen anvendte Bekostning lignedes paa samtlige Beboere i det Herred”

I 1712 etableredes så en offentlig fordeling af udgifterne til tyvs-mord- og manddrabssager for Danmarks vedkommende. Den begrundedes med, at fattige bønder ikke fik deres ret, fordi de ikke kunne formå at få de anklagede pågrebet og bekoste retsudøvelsen.

Det besluttedes, at i tyverisager, hvor bønderne var angivere og i mord- og manddrabssager, og hvor eftermåls-mændene var uformuende, skulle omkostningerne fordeles på alt hartkorn i det pågældende amt. I sådanne sager måtte skriver og dommer udføre deres arbejde gratis, ligesom dommen skulle skrives på ustempleet papir, dvs. papir der ikke skulle betales afgift af til staten.

Hvis forordningerne blev fulgt, er det klart at bønderne ville være mere interesseret i at få forfulgt tyvene ad rettens vej. Men alle uden for bondeklassen, som herremænd, præster,

møllere m.fl. samt byernes indbyggere, var dog ikke omfattet af forordningen.

Det privilegerede gods antastes

Fordelingen af retsomkostningerne på alt hartkorn var imidlertid en torn i øjet på hovedgårdsejerne, fordi den antastede det privilegerede gods's skattefrihed og juridiske immunitet, så i 1723 udstedtes en ny forordning med den begrundelse, at proprietærene havde været sig ved at betale deres del af disse udgifter. Herremænd med fuld sædegård og dermed sagfaldsherlighed blev nu i stedet pålagt at betale de ovennævnte sager på deres gods, hvorimod strøgodsset fortsat skulle fordeles eller som man kaldte det – repartere – omkostningerne amtsvis.

1723-forordningen splittede landet op i et kludetæppe af økonomiske enheder. 1712-forordningen havde delt landet op i ca. 50 amter. Nu blev der ud af disse amter skåret nogle hundrede fulde sædegårde.

I 1732 indgav størstedelen af godsejerne i Vendsyssel en fælles forestilling, hvor de beklagede sig over at tyveriet i landsdelen tiltog, fordi ingen ville pågribe tyvene på grund af de store omkost-

ninger . Godsejerne foreslog, at den godsvise betaling igen ophævedes, og at hele Vendsyssel skulle være fælles om omkostningerne. Godsejernes forslag førte til forordningen af 26.9.1732, og med den tog man i Danmark et afgørende skridt mod en statslig kontrol med retsøkonomien

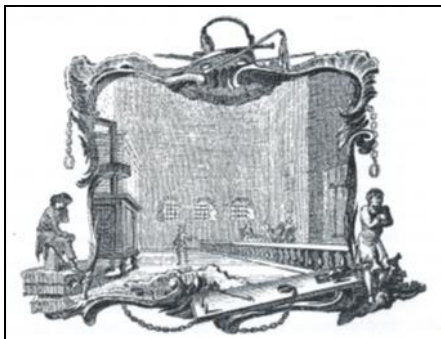
Det blev nu fastsat: 1) For alle mordmanddrabs-eller tyverisager eller andre sager der straffedes med korporlig straf, og hvor den dømte ikke kunne svare omkostningerne, skulle disse lignedes på det samlede amts hartkorningen undtagen. 2) oversteg omkostningerne 200 rd. skulle de dog lignedes på hele stiftsamtets hartkorn. 3) rettens betjente skulle fortsat befordre sagerne omkostningsfrit og på ustemplet papir. 4) sagerne skulle undersøges og foretages for retten før alle andre og uden vidtløftighed for at mindske arrestom-

kostningerne.

Ved en række resolutioner i 1734-35 blev byerne i Danmark ligeledes pålagt stiftvis at bære delinkventomkostningerne i fællesskab.

Efter denne reform kunne altså alle sagsøgere uden undtagelse rejse sag, uden at risikere selv at skulle betale. Godsejeren på Herlufsholm har sandsynligvis været vidende om denne tyve- og røverbande, der hærgede i området, men først da banden forgreb sig på hans ejendom, greb han ind som den myndighedsperson han var, vel vidende at han sandsynliges selv kunne komme til at betale for sagens omkostninger.

Dette var et kort rids af den historiske baggrund. Spændende set ud fra vores tidshorisont, men uhyggelig barsk.

Inkvisitionskommissionen havde sæde i Stokhuset i København. Den var oprettet i 1686 som undersøgelsesdomstol i tyverisager og da det for at fremme tilståelserne var tilladt at anvende tortur, virkede inkvisitionskommissionen iflg. Henrik Stampe så frygtindgydende at alene navnet var nok til tilståelse.

Danmarks sidste store hængning

af Journalist Anne Pihl Rasmussen

Denne artikel har d. 12. januar 2007 været bragt i Nyhedsavisen og tilladelse til at bringe den her i bladet er indhentet.

De fleste viger tilbage med et gys, når Rakkerbakken uden for landsbyen Ugledige bliver nævnt. Uh for en død. Sådan at hænge og dingle i en galge på bakketoppen. Men i dag er det anderledes. For endelig skal tyvepakket fra Næstved hænges, og det er fortjent. Vreden vinder over gysen, for hvem vil gå glip af sådan en begivenhed? Mindst tre landsbyer har fået besked på at møde op til hængningen, og mange flere er kommet frivilligt. I dag bliver der vist ikke brug for at uddele bøder til bønder, som bliver væk. Alle glæder sig inderligt til at se rakkerpakket dingle. Brændevinsdunken går rundt blandt fæstebønderne, og humøret er højt, selvom det er først i året 1727 og temmelig koldt. Snakken går især om indbruddet hos enken i Vognstrup Mølle. De frække tyvekarle havde simpelthen slået et hul

i væggen og stjålet hendes skrin med penge. Det var både mageløst og forfærdeligt. Enken græder stadig, når hun fortæller, hvordan de truede hende med hårde ord. Og visekællingerne, der kan kunsten at lave vers, har solgt skillingeviser om tyveriet i nogle måneder.

Smædevers til salg

Et sted i flokken begynder én at synge om bandens leder Hans Jørgen Abolt: »Guld, sølv og penge, tin og kobber. At stjele gav mig stor profit,« lyder begyndelsen på et af versene. Visekællingerne skynder sig at falbyde store ark med hele teksten til dem, som ikke har den endnu.

»En Gudsbespotter har jeg væren, som levede ugudelig«, begynder verset om Lars Hugger.

»Nu kommer de,« råber en fra yderkredsen.

Hestevogne ankommer fra Vordingborg Slot, hvor de ni tyveknægte har være holdt fanget. De ni synger salmer, kan man høre. De har hver deres præst, og det lyder helt kønt med de mange

mandestemmer i kor.

Alle karlene blandt publikum har taget høtyven med, og de stiller sig i kreds omkring galgen med redskaberne klar til at sørge for, at alt går for sig, som det bør.

Tyvenes bekendelser

Publikum mumler vredt, da fangerne går ud af vognen. Hvor har de forvoldt megen skade og sorg. Hvor har de gjort mange fattige bønder endnu fattigere. Det var et held, at tyvebanden var så fræk, at den også stjal på

Herlufsholm. Se så var der endelig nogen med magt, som begyndte at reagere.

Hans Jørgen Abolt. Johan Diedrich Sadelmager, Søren Pedersen Jyde, Anders Svendsen, Lars Hugger, Peder Nielsen, Anders Stiholt, Boas Andersen og Peder Pros går hen mod galgen sammen med deres præster.

Engang tjente de ærlige penge. Så kom den store nordiske krig, og de blev vant til vold og fribytterlivet. Da de blev sendt hjem med kongeligt fri-brev til at slå sig ned over det meste af

Træsnit af afstraffelsen af det næstvedske tyvekomploit (bilag D, visenr. 1727:3). Til venstre ses bødlen piske en kvinde med et ris, og bag ham venter den næste, som skal kagestryges. I midten har natmanden lavet

et bål i et fyrfad og varmer heri jernet med brændemærket op. Til højre er afbildet den store galge med de ni tyve hængende. Øverst flyver tre ildevarslen-
de ravne, der skal vise, at tyvene ender som ravneføde.

Fra oplysningstiden og det magiske – Henrettelser og korporlige straffe i 1700 tallets første halvdel” af Tyge Krogh

Danmark, var almindelige liv åbenbart ikke godt nok længere. De ville absolut blive ved med at slås og stjæle fra ærlige folk.

Tyvesjæle i himmerige

Præsterne og fangerne taler højt ved galgebakken. Præsterne udspørger fangerne om deres skyld og misgerning. Johan Diedrich Sadelmager bøjer hovedet og bekender sin synd. Han blev fristet af Djævelen og faldt i. Nu har Gud selv givet ham dødsstraffen, for at åbne hans øjne, så han i det mindste kunne få tid til at angre og omvende sig.

Præsterne har gjort deres, kan man høre. Og selvom det nok kan ærgre en og anden blandt bønderne, er der ingen tvivl om, at fangernes sjæle vil blive reddet og komme i himmelen.

Over Rakkerbakken svæver ravnene.

De ved god, hvad der venter.

Forud er gået en lang retssag. Først i Landstinget i Næstved. Senere i Højesteret i København. Anklager og forsvarer har talt for og imod. Nogen har måske også drømt om at torturere fangerne for at få hele sandheden frem, men i disse nymodens tider, gør man ikke den slags. Kongen og Kancelliet har sagt nej og påstår, at den slags til-

ståelser ikke kan bruges til noget. Men dommen er heldigvis klar.

»Så grove tyverier! Det er Gud forsyn, at disse tyve er blevet opdaget, og at de nu skal lide deres velfortjente straf,« sagde en af højesteretsdommerne, og det var blevet skrevet ned i den store hvis bog om retssagen.

Dygtig bøddel

Galgen er lavet til dagen. Tre tykke stolper er banket i jorden, og øverst på dem er der sat tværliggere på, så de former en trekant. Nu går første Hans Jørgen Abolt med bagbundne hænder op ad stigen. Bødlen lægger rebet om hans hals og skubber ham hurtigt af stigen.

Man kan fornemme det lille smæld af en ryghvirvel, som bliver trukket af led. Han er død.

Folk mumler tilfreds. Den bøddel kan sit kram. Her er rebene hverken for korte eller lange. De passede perfekt, og tyv efter tyv kommer op at dingle uden nogen indvendinger, og karlene kan lade høtyvene hvile. Himlen venter, hvis tyvene samarbejder, og det gør de. Imens varmer bødlenes hjælpere, rakkeren, jernet, som skal brændemærke hælerne. Hans Jørgen Abolts kone Anne

Dorte skal i tugthus, og Hans Jensen skal på Bremerholt. Bent Slagter ser man ikke noget til. Han havde da ellers aftaget mange af de stjalne dyr, men åbenbart har han været i god tro.

Der kan også dårligt være flere i galgen. Den knager under de ni granvoksne mænd i den stride blæst.

Der skal de hænge til fuglene har pillet kødet af dem, eller galgen knækker, så andre dyr kan komme til. Nogen grav skal forbryderne ikke have.

Det fortjener næsten en skål. Brændevinsflasken går rundt en sidste gang, før man skynder sig hjem i vintermørket.

Kilder: Tyge Krøgh, Rigsarkivet. Hans bog 'Oplysningstiden og det magiske - Henrettelser og korporlige straffe i 1700-tallets første halvdel' samt skillingviser.

Frederik d.4 regerede 1699-1730. Han betragtede sig selv som forvalter af Guds lov i straffesager og spurgte hyppigere end nogen anden konge de teologiske professorer om råd, når han tog stilling til eventuelle benådnings for livsstraf.

Kaskaderne i Frederiksborg slotspark

af Knud Holm Nielsen

I 1977 blev der ved Hillerød Turistfor-
enings generalforsamling nedsat et
udvalg med henblik på at få genskabt
kaskaderne i Frederiksborg slotshave.

Først spørger man sig, hvad i alverden
er kaskader – og så i en slotshave?
Svaret er, at hvis en park/slotshave
ligger på et skrånende terræn, og der er
mulighed for at lede vand til området,
kan der opbygges en række af vand-
fald, kanaler og bassiner, som passer
utrolig godt med den havekunst, som
man sværgede til i barokken, (ca. 1600
– 1750). Resultaterne var smukke og
imponerende, og der fandtes i Europa
en perlerække af sådanne barokhaver,
hvoraf mange er holdt ved lige.

Det følgende er bygget på en artikel
skrevet af min gode ven og kollega,
Orla Svendsen, der som pensionist
bl.a. er guide i barokhaven, måske har
vi chance for at møde ham på vor tur
til Fredensborg og Frederiksborg slotte
og ikke mindst haver den 29 juli !

Frederik IV foretog som kronprins i
årene 1692- 93 en dannelsesrejse til det
sydlige Europa.

I sine rejsedagbog giver han udtryk for
stor interesse for havekunst, som han i
rigt mål mødte i Italien – det skinner
tydeligt igennem, at det mere er haver-
ne end paladserne, som har hans op-
mærksomhed. Især synes de berømte
haver med kaskader ved Villa Al-
dobrandini i Frascati og Villa d'Este i
Tivoli at have hans bevågenhed.

Under sin hjemrejse slog Frederik IV et
smut forbi Louis XIV i Versailles. På
den tid havde barokhave kunsten ud-
viklet sig i en længere årrække. Her i
Versailles havde Louis XIV og havear-
kitekten le Notre fået anlagt et barok-
anlæg, der i størrelse og pragt var hidtil
uovertruffet.

Frederik IV havde allerede i 1702 pla-
ner om at opføre en barokhave ved
Frederiksborg slot. Dette blev dog
bremset af den store nordiske krig, og
først efter krigens afslutning i 1720
beslattede kongen at realisere sine ung-
domsdrømme om barokhaven ved Fre-
deriksborg.

Som arkitekt på haven blev udpeget
Johan Cornelius Krieger, der også hav-

de været arkitekt på Fredensborg slot og involveret i anlæggelsen af slotshaven samme sted, så det var en erfaren leder kongen havde ansat.

Omkring 1722 var havens areal udstukket. I sin længde fra søen og nord-ud var haven ca. 400 meter og ca. 100 meter på tværs. Et kompagni soldater på 50- 100 mand havde reguleret voldene og stenvoldsætterne havde omkranset haven og Rundedam med kampesten. I 1724 var kaskadekanalen udført med en bundbelægning af gule teglsten fra Nivå og Vedbæk teglværker. Siderne blev bygget af mark- kampesten. Kaskadetrinene bestod af egeplanker beklædt med blyplader.

Vandforsyningen til kaskadekanal og springvand løb i et rørsystem fra den stenomkransede Rundedam. Disse rør bestod af egetræer, flækkede, udhulede og sammenspændte igen, alle samlinger og sammenspændinger lavet af bly.

Havens beplantning kendes bedst gennem Kriegers tegning af haven fra 1744. Den har været et godt udgangspunkt for genskabelse af haven, som i høj grad er lavet så tæt på det originale som muligt, men selvfølgelig med brug af moderne teknik for at minimere driftsudgifterne.

Frederik IV nåede ikke at få megen glæde af sine slots- og haveanlæg ved Frederiksborg slot. Allerede kort efter hans død i 1730 synes vedligeholdelsen af kaskaderne at være ophørt. Christian VI var næppe interesseret i haven, hvilket havde indflydelse på vedligeholdelsen. Beskrivelser af haven de følgende år antyder, at den var i langsom forfald. Det at slottet ikke blev brugt som residens slot af Christian VI, har utvivlsomt fremskyndet havens forfald.

Lokalbefolkningen i området kendte i alle årene til den forfaldne have, men tiden fik lov at gå frem til 1970'erne, inden forholdene var så økonomisk optimale, at en rekonstruktion kunne komme på tale. Efter flere forsøg på at skabe interesse for en genskabelse af barokhaven skete der i 1988 et gennembrud, da Boligministeriet tog initiativ til en helhedsplan for genskabelse af både have og kaskader.

Efter mange møder kunne man 3 april 1995 holde det først byggemøde, og efter en hæsblæsende aktivitet af anlægsarbejdere, som med stor iver arbejdede på teknikcentral, kaskader, jordarbejde osv. kunne man glæde sig over et i alle måder smukt resultat, som 5 juni 1996 kunne indvies af offentligheden med regentparret i spidsen.

Arrangementer

Sommerbustur til Nordsjælland, søndag d. 29.juli med afgang fra Biblioteket kl. 8,30.

Vores sommertur sammen med Bevaringsforeningen går i år til Fredensborg og Hillerød.

Vi begynder med en rundvisning i Fredensborg slot, kongefamiliens private have og orangeriet. Dette kan kun lade sig gøre i juli måned, når regentparret er på sommerferie.

Fra Fredensborg kører vi den korte tur til Hillerød, hvor vi er ca. kl 12. Der spiser vi vores medbragte frokost.

Fra kl.13 får vi ca. 1 times rundvisning i den pragtfulde barokhave ved Frederiksborg slot. Derefter er der mulighed for på egen hånd at se slottet og slotskirken (mod entre 50kr). Der kan også arrangeres en guidet tur i slottet af 1½times varighed, der inkludere alt hvad ”man” skal se. I så fald skal der betales entre, og op til 30 deltagere skal dele en udgift på 875kr, altså jo flere jo billigere.

Hvis der er interesse for det, skal dette meddeles ved tilmeldingen til turen.

Sidst på eftermiddagen kører vi igen mod Præstø og forventer at være hjemme omkring 17-17,30.

Tilmelding skal ske til Dorte Worsøe på tlf. 55993724, evt. telefonsvarer med tydelig navn og telefonnr. Turens pris er 125kr. Sidste frist for tilmelding **er 10.juli**

På vegne af Lokalthistorisk Forening

Dorte Worsøe

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Fdm. Lis Rathsach, Hjørnehusvej 21,
4720 Præstø. Tlf.: 5599 2626,
E-mail: lis.rathsach@c.dk

Arkivleder Bent U. Mortensen,
Spurvevej 9, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1755,
E-mail: beum@dbmail.dk

Styrelsesmedl. Elsie Björklund,
Ellerødvej 44 Ørslev. Tlf. 5598 5068.
E-mail: troldbj@mail.tele.dk

Styrelsesmedl. Ove Rye Jørgensen, Ug-
ledigevej 19, 4720 Præstø.
Tlf. 5599 6016.
E-mail: overye@post.tele.dk

Styrelsesmedl. Sanne Bolvig Larsen,
Egelyvej 3A, 4720 Præstø. Tlf. 5599 3068.
E-mail: boluig@larsen.mail.dk

Styrelsesmedl. Knud Skovbæk,
Nihojvej 8, 4720 Præstø. Tlf. 5599 6142
E-mail: knud.skovbaek@digtele.dk.

**Styrelsesmedl. (For Lokalhistorisk For-
ening) Ole E. Hansen**,
Ved Gadekæret 2, Skibinge, 4720 Præstø
Tlf. 5599 1464

Lokalhistorisk Forening for Præstø

Fdm. Dorte Worsøe, Faksevej 8, 4720
Præstø. Tlf. 5599 3724.
E-mail: lystskovhuset@mail.dk

Næstfdm. Ole E. Hansen, Ved Gadekæ-
ret 2, Skibinge. 4720 Præstø Tlf. 5599 1464

Kasserer Knud Holm Nielsen, Havnevej
12, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1895.
E-mail: knuboholm@yahoo.dk

Best.mdl. Gurli Nielsen, Hestehavevej
77, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1416

Best.mdl. Lise Topp, Adelgade 59,
4720 Præstø Tlf. 5478 1607

Suppl. Inge knudsen, Jernbanevej 14
st.tv., 4720 Præstø. Tlf. 5672 5161.
E-mail: wesse@lic-mail.dk

Suppl. Bodil Møller, Juulsvej 33,
4720 Præstø. Tlf. 5599 3555

Medredaktør af ”Præstø Lokalhistorie”.
Hans Chr. Thomsen, Egestræde 3,
Skibinge. 4720 Præstø Tlf.: 5599 1494.
E-mail: hctka@mail.dk

Barokhaven ved Frederiksborg slot